

SPIS TREŚCI

Wstęp (Kazimierz Meredyk)	13
--	----

Spis symboli	19
---------------------------	----

CZEŚĆ I. MIKROEKONOMIA

✓ Rozdział 1. Przedmiot ekonomii (Kazimierz Meredyk)	23
1.1. Gospodarka	23
1.2. Wiedza gospodarcza	27
1.3. Teleologiczne aspekty gospodarowania	33
1.4. Klasyfikacja nauk ekonomicznych	35
Zadania sprawdzające	36
✓ Rozdział 2. Teleologiczne aspekty działalności gospodarczej (Kazimierz Meredyk)	41
2.1. Cel a ryzyko i niepewność w działalności gospodarczej	41
2.2. Transformacja zasobów w efekty gospodarcze	43
2.3. Podział produktu	50
2.4. Powiększanie produktu	51
2.5. Wartość produktu a zasoby naturalne	53
2.6. Przestrzenne różnicowanie warunków przyrodniczych jako źródło nadwyżki ekonomicznej	56
Zadania sprawdzające	59
✓ Rozdział 3. Środki działalności gospodarczej. Kapitał (Munir Al-Kaber, Kazimierz Meredyk)	65
3.1. Pojęcie zasobów gospodarczych i kapitału	65
3.2. Relacje kapitałowe i techniczne	68
3.3. Tworzenie i alokacja zasobów	70
3.4. Struktura kapitału a struktura produkcji	71
3.5. Akumulacja i odtwarzanie kapitału	73
3.6. System zasilania współczesnego przedsiębiorstwa	75
3.6.1. Zasilanie zewnętrzne i wewnętrzne	75
3.6.2. Zasilanie z funduszy <i>venture capital</i>	77
Zadania sprawdzające	85

Rozdział 4. Metody koordynacji działalności gospodarczej	
(Bogusław Plawgo)	89
4.1. Mechanizm funkcjonowania gospodarki	89
4.2. Modele funkcjonowania gospodarki narodowej	91
4.3. Kryteria oceny efektywności modeli funkcjonowania gospodarki	94
4.4. Niedoskonałości mechanizmu rynkowego (<i>market failures</i>)	
jako przesłanka gospodarczej ingerencji państwa	96
4.4.1. Niedoskonałość konkurencji	96
4.4.2. Efekty zewnętrzne	100
4.4.3. Dobra publiczne	102
4.4.4. Niekompletność rynków	103
4.4.5. Niepełna informacja	104
4.4.6. Bezrobocie, inflacja i brak równowagi	104
4.4.7. Redystrybucja oraz dobra społecznie pożądane i niepożądane	105
Zadania sprawdzające	106
Rozdział 5. Przedsiębiorstwo jako podmiot działalności gospodarczej	
(Bogusław Plawgo)	111
5.1. Przedsiębiorstwo i rynek jako alternatywne sposoby organizacji	
przedsiębiorstw gospodarczych	111
5.2. Tradycyjna koncepcja przedsiębiorstwa	114
5.3. Ekonomiczne rodzaje przedsiębiorstw	116
5.4. Specyfika funkcjonowania wielkich spółek akcyjnych	118
5.5. Specyfika małych i średnich przedsiębiorstw (MSP)	120
5.6. Kooperacja i struktury sieciowe	121
5.7. Źródła finansowania rozwoju przedsiębiorstwa	123
5.8. Podstawowe pojęcia z zakresu rachunkowości przedsiębiorstw	125
Zadania sprawdzające	127
Rozdział 6. Teoria równowagi konsumenta	
(Barbara Bakier, Ewa Gruszevska)	133
6.1. Użyteczność całkowita i krańcowa	133
6.2. Wybór i nadwyżka konsumenta	136
6.3. Optimum konsumenta i jego zmiany	139
6.4. Ścieżki ekspansji konsumenta	147
Zadania sprawdzające	151
Rozdział 7. Teoria popytu (Barbara Bakier, Ewa Gruszevska)	159
7.1. Popyt a użyteczność krańcowa. Istota popytu	159
7.2. Popyt a cena	160
7.2. Popyt a dochód	164
7.3. Pozostałe determinanty popytu	167
7.4. Charakter popytu a przychody przedsiębiorstw	169
Zadania sprawdzające	170

Rozdział 8. Pieniądz i cena (Kazimierz Meredyk)	177
8.1. Wstęp	177
8.2. Powstanie i rozwój pieniądza	178
8.3. Istota i funkcje pieniądza	180
8.4. Rodzaje pieniądza	181
8.5. Cena i rodzaje cen	184
8.6. Funkcje cen	191
8.7. System cen	192
Zadania sprawdzające	195
Rozdział 9. Bank i kredyt (Agnieszka Grzybowska)	199
9.1. Istota i funkcje banków	199
9.2. Kreacja pieniądza bankowego	201
9.3. Rynek usług bankowych	204
9.4. Pojęcie i rola kredytu	208
9.5. Kryteria podziału i rodzaje kredytów	210
Zadania sprawdzające	212
Rozdział 10. Stopa procentowa i kurs walutowy a przedsiębiorstwo (Kazimierz Meredyk, Henryk Wnorowski)	219
10.1. Wstęp	219
10.2. Znaczenie ogniw handlowych w przedsiębiorstwie	220
10.3. Systemy kursu walutowego	223
10.4. Mikroekonomiczna efektywność handlu zagranicznego	227
10.5. Graniczny kurs dewizowy (GKD)	229
10.6. Mechanizm i formy rozliczeń międzynarodowych	230
Zadania sprawdzające	234
Rozdział 11. Teoria produkcji (Kazimierz Meredyk)	237
11.1. Jednoczynnikowa funkcja produkcji	237
11.2. Dwuczynnikowa funkcja produkcji	239
11.3. Funkcja jednakowego produktu	240
11.4. Stopa wzrostu produktu	246
11.5. Relacje produktywności krańcowych jako podstawa relacji cen	247
Zadania sprawdzające	248
Rozdział 12. Efektywność i czynniki efektywności (Kazimierz Meredyk) ...	257
12.1. Pojęcie efektywności	257
12.2. Efektywność na poziomie firmy	258
12.3. Efektywność w skali społecznej	262
12.4. Czynniki wzrostu efektywności	263
Zadania sprawdzające	265

Rozdział 13. Innowacje i postęp techniczny (Kazimierz Meredyk)	271
13.1. Innowacyjność gospodarki	271
13.2. Wskaźnik ogólnej efektywności nakładów	279
13.3. Substytucyjny postęp techniczny	281
13.4. Niezależny postęp techniczny	284
Zadania sprawdzające	288
Rozdział 14. Wprowadzenie do teorii kosztów (Kazimierz Meredyk)	293
14.1. Cel działalności a koszty produkcji	293
14.2. Analiza krótkookresowa - wybór techniki a koszty	295
14.3. Analiza średniookresowa - koszty a rozmiary produkcji	299
14.4. Klasyfikacja kosztów	302
Zadania sprawdzające	303
Rozdział 15. Teoria równowagi przedsiębiorstwa (Kazimierz Meredyk) ...	309
15.1. Pojęcie optimum gospodarowania	309
15.2. Równowaga w warunkach konkurencji doskonałej	310
15.3. Problem struktury nakładów i prognozy rentowności	317
15.4. Równowaga monopolu czystego	318
15.5. Równowaga przedsiębiorstwa w warunkach dominacji celów załogi	320
Zadania sprawdzające	321

CZĘŚĆ II. MAKROEKONOMIA

Rozdział 16. Gospodarka narodowa jako podmiot (Kazimierz Meredyk)	329
16.1. Gospodarka narodowa a inne podmioty gospodarcze	329
16.2. Struktura gospodarki narodowej	330
16.3. Sprawność i dynamika gospodarki narodowej	333
Zadania sprawdzające	336
Rozdział 17. Rozwój i czynniki rozwoju gospodarczego (Ewa Gruszevska)	341
17.1. Pojęcie rozwoju gospodarczego	341
17.2. Pomiar rozwoju gospodarczego	345
17.3. Analiza rozwoju współczesnych gospodarek	349
Zadania sprawdzające	353
Rozdział 18. Struktura działowa i techniczna gospodarki narodowej i kierunki jej przemian (Kazimierz Meredyk)	357
18.1. Kierunki przemian strukturalnych	357
18.2. Kwestia działów pierwotnych i sektora surowcowego	358
18.3. Kryzys agrarny jako przejaw kryzysu strukturalnego w gospodarce	363

18.4. Tendencje rozwojowe sektora surowcowego	365
18.5. Efektywność sektora surowcowego	366
18.6. Cena zasobu naturalnego	370
Zadania sprawdzające	372

Rozdział 19. Struktura ilościowa gospodarki narodowej i rozrachunek produktu społecznego (Jerzy Grabowiecki)

19.1. PKB w gospodarce zamkniętej	380
19.1.1. Ruch okrężny płatności w gospodarce zamkniętej	380
19.1.2. PKB jako suma wydatków na dobra i usługi finalne	384
19.1.3. PKB jako suma wartości dodanej	385
19.1.4. PKB jako suma wynagrodzeń czynników wytwórczych	386
19.1.5. Przyptywy i odpływy w rachunku PKB	387
19.2. Rachunek PKB w gospodarce otwartej	388
19.2.1. Ruch okrężny płatności w gospodarce otwartej	388
19.2.2. PNB i mierniki pochodne	390
Zadania sprawdzające	393

Rozdział 20. Finanse publiczne i budżet państwa (Maciej Romatowski)

20.1. Rozmiary i struktura budżetu	399
20.2. Deficyt budżetowy i formy jego finansowania	403
20.3. Dług publiczny	407
20.4. Budżety lokalne	409
Zadania sprawdzające	410

Rozdział 21. Rynek i jego mechanizm (Henryk Wnorowski)

21.1. Pojęcie rynku	415
21.2. Mechanizm rynkowy - cena równowagi	418
21.3. Ograniczenia mechanizmu rynkowego	420
Zadania sprawdzające	426

Rozdział 22. Praca i rynek pracy (Adam Tomanek)

22.1. Komponenty rynku pracy	431
22.2. Nierównowaga na rynku pracy	438
22.3. Rodzaje bezrobocia	442
22.4. Bezrobocie w teorii neoklasyków i keynesistów	445
22.5. Bezrobocie równowagi	448
22.6. Państwo a rynek pracy	450
Zadania sprawdzające	453

Rozdział 23. Rynek kapitałowy (Munir Al-Kaber)

23.1. Kapitał w gospodarce współczesnej	459
23.2. Proces tworzenia kapitału. Akumulacja i oszczędności	461
23.3. Rynek wartości realnych	465

23.4. Rynek instrumentów pochodnych	468
23.5. Rynek pieniężno-kredytowy	470
Zadania sprawdzające	473

Rozdział 24. Rynek informacji i usług informacyjnych

(Maciej Romatowski)	477
24.1. Informacja jako kategoria ekonomiczna	477
24.2. System informacyjny	480
24.3. Rynek informacyjny	482
Zadania sprawdzające	486

Rozdział 25. Makroekonomiczna aktywność gospodarcza i cykliczne

wahania koniunkturalne (Aleksander Maksimczuk)	491
25.1. Wprowadzenie. Długookresowa aktywność gospodarcza	491
25.2. Pojęcie i charakterystyka cykli koniunkturalnych	492
25.3. Fazy cyklu koniunkturalnego	496
25.4. Różnorodność interpretacji przyczyn cykliczności	502
Zadania sprawdzające	506

Rozdział 26. Cena kapitału (Munir Al-Kaber) 509 |

26.1. Akumulacja kapitału w gospodarce współczesnej	509
26.2. Rynki kapitałowe a cena kapitału	511
26.3. Kredyt i cena kapitału jako instrument polityki gospodarczej	514
Zadania sprawdzające	516

Rozdział 27. Mechanizm ekspansji gospodarczej

(Kazimierz Meredyk)	519
27.1. Społeczne przesłanki ekspansji gospodarczej	519
27.2. Produkt narodowy i jego źródła	521
27.3. Tempo wzrostu produktu	529
27.4. Technika produkcji jako czynnik wzrostu gospodarczego	533
Zadania sprawdzające	535

Rozdział 28. Instytucjonalne aspekty rozwoju gospodarczego

(Kazimierz Meredyk)	539
28.1. Pojęcie instytucji	539
28.2. Instytucje a gospodarka	541
28.3. Ustrojowe aspekty rozwoju gospodarczego	546
28.4. Polityka a gospodarka	548
28.5. Ideologia a gospodarka	551
Zadania sprawdzające	552

Rozdział 29. Instytucje a sprawność gospodarki	
(Anna Gardocka-Jałowicz)	557
29.1. Instytucje a kapitał społeczny	557
29.2. Instytucje formalne i nieformalne a gospodarka	562
29.3. Teoria kosztów transakcyjnych a gospodarka	570
29.4. Teoria agencji a gospodarka	571
29.5. Teoria praw własności a gospodarka	572
Zadania sprawdzające	573
Rozdział 30. Konkurencyjność zewnętrzna gospodarki narodowej	
(Henryk Wnorowski)	577
30.1. Gospodarka światowa i jej istota	577
30.2. Atuty gospodarki otwartej	580
30.2.1. Wpływ handlu zagranicznego na strukturę dochodu narodowego ..	581
30.2.2. Efektywnościowa funkcja handlu zagranicznego	582
30.2.3. Handel zagraniczny a wzrost dochodu narodowego	583
30.3. Definicja i istota konkurencyjności	585
30.4. Korzyści z handlu zagranicznego w świetle teorii wymiany międzynarodowej	587
30.4.1. Przedkapitalistyczne teorie wymiany	587
30.4.2. Klasyczne teorie wymiany	589
30.4.3. Teorie neoklasyczne	591
30.4.4. Współczesne teorie wymiany	594
30.5. Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej	595
30.5.1. Pojęcie międzynarodowej integracji gospodarczej	595
30.5.2. Istota międzynarodowej integracji gospodarczej	596
30.5.3. Formy międzynarodowej integracji gospodarczej	597
30.5.4. Unia Europejska - najbardziej dojrzały przypadek regionalnej integracji gospodarczej	599
30.6. Instytucjonalizacja gospodarki światowej po II wojnie światowej	601
30.7. Proces globalizacji we współczesnej gospodarce światowej	604
Zadania sprawdzające	608
Rozdział 31. Metoda badań nauk ekonomicznych (Kazimierz Meredyk)	617
31.1. Przedmiot badań nauk ekonomicznych	617
31.2. Metoda badań ekonomii	623
31.3. Ogólne metody badania rzeczywistości	630
Zadania sprawdzające	631

ROZDZIAŁ 1

P RZEDMIOT EKONOMII

„Ars longa, vita brevis.”

Hipokrates

1.1. Gospodarka

Gospodarka jest jedną z głównych form działalności człowieka. Zazwyczaj chodzi o całą gospodarkę narodową, ale często również o jej poszczególne części; rodzaje produkcji, formy działalności, obszary. Jak jednak określić gospodarkę, skoro istnieje ona w tak wielu postaciach, formach i ciągle się zmienia? Czy gospodarka to wytwarzanie węgla, stali i samochodów, czy też może usługi finansowe i wytwarzanie oprogramowania komputerowego? Może wreszcie jest to handel chipsami i piwem lub sprzedaż obrazów na rynku starego miasta? Wydaje się, że w tym miejscu istotne jest określenie specyfiki działalności gospodarczej.

Gospodarka jest zespołem ciągle powtarzających się ludzkich działań, w wyniku których powstają określone wartości komercyjne, czyli przeznaczone do sprzedaży dobra materialne, intelektualne i usługi.

Społeczną funkcję gospodarki sprowadzić można niewątpliwie do wytwarzania i dystrybucji odpowiednich dóbr, określających społeczny dobrobyt („bogactwo”). Dobra takie nie tylko muszą więc być wytwarzane, ale muszą też być „sprzedawalne”. Czyli, przy określonych dostawach i istniejącym zapotrzebowaniu, muszą być wymienne na inne dobra. Chodzi więc nie tylko o wytwarzanie (produkowanie), ale również o racjonalny podział wytworzonych

wartości i ich społeczne wykorzystanie. Wytwarzanie, podział i konsumpcja stanowią więc równorzędne fazy procesu gospodarczego.

Z punktu widzenia pojedynczego człowieka (*indywidualnego podmiotu gospodarczego*) gospodarckę sprowadzić można do pracy, a więc do pewnej formy świadomej aktywności ludzkiej. Człowiek zawsze pracował, wytwarzając potrzebne mu dobra, chociaż metody, narzędzia, organizacja pracy oraz same dobra ulegały z czasem zmianie. Ekonomicznym rezultatem działalności gospodarczej jest produkt.

Gdyby jego wielkość mierzyć tak zwanym produktem globalnym, czyli sumą wartości wytworzonych przez wszystkich producentów w ciągu roku, to okazuje się, że licząc w cenach bieżących, wielkość ta w Polsce w 2006 r. przekroczyła poziom 2 bln zł. Po odjęciu wartości tak zwanego zużycia pośredniego¹ (ok. 1200 mld zł), pozostaje suma ok. 900 mld zł stanowiąca wartość dodaną². Wraz z wartością ceł i podatku od wartości dodanej (VAT) stanowi ona produkt krajowy brutto (ok. 1000 mld zł). W przeliczeniu na dolary USA, po kursie handlowym, jest to równowartość ok. 330 mld. Licząc natomiast według parytetu siły nabywczej obu walut, byłaby to suma 400-450 mld USD. Po uwzględnieniu salda obrotów handlowych (nadwyżka lub deficyt) otrzymuje się wartość produktu społecznego.

Wynikiem, który odpowiada bieżącym wysiłkom gospodarczym, jest produkt społeczny, obejmujący produkt krajowy i wartość dodaną. Wielkość wytworzonego produktu społecznego uznać więc można za właściwe odzwierciedlenie rocznej działalności gospodarczej społeczeństwa.

Produkt globalny na poziomie przedsiębiorstwa to suma wartości sprzedaży jego wytworów, produkcji w toku, realizowanych marż handlowych, produktów przeznaczonych na powiększenie własnego majątku trwałego oraz wartości przyrostu zapasów wyrobów gotowych.

Produkt globalny jest wyrazem długookresowego wysiłku społeczeństwa, zawiera bowiem wartości wytworzone wcześniej i występujące aktualnie pod postacią czynników produkcji, oraz nowe wartości, wytworzone w obecnym cyklu produkcyjnym.

¹ Wartość środków wytworzonych w poprzednich procesach produkcyjnych i wykorzystanych w danym procesie.

² Inną, bardziej tradycyjną nazwą produktu społecznego w Polsce jest nazwa dochód narodowy.

Pod względem potencjału produkcyjnego, mierzonego wartością wytworzonego w ciągu roku produktu społecznego, gospodarka Polski należy w skali światowej do grupy gospodarek średnich. Jest to jednak wynik nie tyle wysokiej wydajności pracy³, ile dużego potencjału ludnościowego naszego kraju oraz względnie dużej liczby zatrudnionych (por. tabela 1.2.).

Tabela 1.1.

Rachunek produktów w Polsce w latach 1991-2006
(ceny bieżące na poziomie bazowym, w mld zł)⁴

Wyszczególnienie	Lata						
	1991	1993	1995	2000	2002	2004	2006*
Produkcja globalna,	173,2	327,0	642,3	1455,1	1566,4	1837,7	2020,0
w tym zużycie pośrednie	94,9	183,1	345,0	792,6	852,1	1021,2	1220,0
Produkt krajowy brutto,	81,0	156,0	337,2	744,6	807,9	922,2	1020,0
w tym:							
– cła i inne opłaty imp.	2,7	7,0	10,4	7,9	3,8	2,1	2,0
– VAT	–	5,1	39,9	51,6	58,1	65,7	70,0
– wartość dodana brutto	78,3	143,9	297,3	662,5	714,4	816,5	900,0
Spożycie	66,3	130,0	266,8	607,4	685,0	756,3	850,0
Akumulacja	16,1	26,0	63,1	185,0	150,6	184,2	230,0

* – wartość przewidywana

Źródło: Rocznik Statystyczny 1996, GUS, Warszawa 1996, s. 530-537; Rocznik Statystyczny RP 1999, GUS, Warszawa 1999, s. 545; Rocznik Statystyczny RP 2005, GUS, Warszawa 2005, s. 674.

Potencjał produkcyjny danego kraju i poziom osiąganych dochodów zależą więc między innymi od liczby zatrudnionych w gospodarce narodowej, a pośrednio także od liczby zatrudnionych w działalności pozagospodarczej. Pod względem wartości osiąganych na jednego mieszkańca dochodów, Polska zajmuje miejsce odległe, nie satysfakcjonujące w każdym razie jej obywateli.

Struktura danych zawartych w tabeli 1.2. nie eksponuje wprawdzie podziału społecznych funkcji na gospodarcze i niegospodarcze (byłoby to zresztą sztuczne

³ Wydajność pracy - wartość produktu na jednostkę pracy, na przykład na jednego zatrudnionego.

⁴ Cena bazowa lub cena producenta to suma otrzymywana przez producenta za jednostkę produktu, pomniejszona o podatek oraz powiększona o ewentualne dotacje.

w sytuacji całkowitej integracji obu funkcji w praktyce życia społecznego), ale nie ulega wątpliwości, że działalność gospodarcza jest dominującą formą działalności⁵.

Tabela 1.2.

Zatrudnienie w Polsce według działów gospodarki narodowej (w tys. osób)

Sfera działalności	Lata					
	1970	1981	1990	1995	2000	2004
Ogółem,	15 175	17 419	16 511	1 4968	15 489	12 720
w tym:						
1.	4 453	5 237	4 620	3 729	3 134	2 931
2. Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	5 393	5 350	4 559	4 193	4 305	2 139
3. Handel i naprawy	1 046	1 356	1 389	1 903	2 075	1 983
4. Budownictwo	1 075	1 294	1 243	827	815	589
5. Transport, składowanie i łączność	940	1 108	932	838	779	705
6. Edukacja	670	860	800	896	903	999
7. Obsługa nieruchomości i firm	400	620	620	554	823	940
8. Ochrona zdrowia i opieka socjalna	425	632	901	1 003	908	704
9. Administracja publiczna i obrona narodowa	241	226	260	381	493	852
10. Pośrednictwo finansowe	137	156	181	268	299	275
11. Hotele i restauracje	x	x	160	186	226	216
12. Pozostała działalność usługowa, komunalna, socjalna i indywidualna	x	x	420	335	391	380

Źródło: Rocznik Statystyczny 1972, 1982, 1993, 1996, GUS, Warszawa; Rocznik Statystyczny RP 1999, GUS, Warszawa 1999; s. 131-132, Rocznik Statystyczny RP 2005, GUS, Warszawa 2005, s. 237.

Na przykład w sektorze administracji publicznej i obrony narodowej pracuje w Polsce tylko ok. 6,5% wszystkich zatrudnionych. Mimo zmian strukturalnych w ostatnich latach, dominuje więc zatrudnienie w tradycyjnych sektorach gospodarki, takich jak: przemysł, rolnictwo czy handel.

⁵ Wyróżnikiem działalności gospodarczej, stanowiącej przedmiot zainteresowań nauk ekonomicznych, jest zresztą nie tyle specyfika techniczno-produkcyjna określonego rodzaju działalności, co stopień jej komercjalizacji. Istnieje wprawdzie „gospodarka naturalna”, ale nie wymaga ona badań naukowych.

1.2. Wiedza gospodarcza

Proces społeczny jest procesem naturalnym to znaczy takim, na który składa się zarówno świadomość czynu, jak i sam czyn, niezależny od świadomości. Równocześnie, każda forma działalności społecznej, w tym również gospodarka, powinna być aktem świadomym, czyli podporządkowana, w miarę możliwości, ingerencji czynnika racjonalnego. Stąd potrzeba naukowego poznania procesu gospodarczego, systematycznego gromadzenia i metodycznego tworzenia wiedzy o gospodarce. Innymi słowy, procesem społecznym pozostaje zarówno gospodarowanie, jak i tworzenie wiedzy o gospodarce. Chociaż sama gospodarka jest procesem realnym, a wiedza o gospodarce, w tym głównie nauki ekonomiczne, procesem wirtualnym.⁶ Jedną z głównych dziedzin tworzących wiedzę o gospodarce są więc nauki ekonomiczne.

Ale nie tylko, bliska ekonomii i gospodarce nauką społeczną jest prakseologia, nauka o skutecznym, racjonalnym działaniu. W przekroju prakseologicznym gospodarka to, podobnie jak całokształt ludzkiej aktywności, zespół działań społecznie efektywnych (sprawnych). Istotny jest zatem problem celów, środków i stosowanych metod działania. Prakseologiczne podejście do gospodarki to, innymi słowy, podejście sprawnościowe.

Realizacja działań gospodarczych wymaga, w ujęciu sprawnościowym, zastosowania co najmniej dwu sił wytwórczych: rzeczy charakteryzujących się różnymi parametrami fizycznymi oraz ludzi reprezentujących rozmaite cechy kulturowe, psychiczne, zawodowe, a także odmienne interesy. Jedne i drugie muszą być zgromadzone i zastosowane w odpowiednim miejscu i czasie.

Praca to świadome uczestnictwo człowieka w procesie gospodarczym. Przy czym jednym z głównych celów jest osiągnięcie korzyści ekonomicznych.

W aspekcie indywidualnym: praca to świadome uczestnictwo w społecznym procesie wytwarzania dóbr, polegające na celowym wydatkowaniu energii.

Oczywiście, nie rzeczy stanowią o gospodarce, ale ludzie. A ściśle biorąc, ich działania (praca). To działania ludzi są treścią gospodarki. Rzeczy muszą być wytwarzane i wykorzystywane, ważne są ich funkcje, ilość, wartość i struktura; zwykle należy je również pomnażać, ale same w sobie gospodarki nie stanowią. To człowiek nadaje im ważność. Chodzi o to, że zakres i skuteczność działań

⁶ Terminy - nauki ekonomiczne, ekonomia, ekonomia polityczna będą, przynajmniej w pierwszej części podręcznika, używane zamiennie.

gospodarczych zależy nie tylko od intensywności pracy, czyli od indywidualnego wysiłku poszczególnych pracowników w określonym przedziale czasu, ale również od warunków materialnych, organizacyjnych i instytucjonalnych („ustrojowych”), w jakich praca jest wykonywana. Innymi słowy, warunki produkcji stanowią zestaw rzeczy zgromadzonych w wyniku poprzednich działań gospodarczych, wiedzy („organizacji”) oraz instytucji, czyli typowych, czasami sformalizowanych zachowań ludzi.

W związku z tym wyróżnia się cztery czynniki produkcji: czynnik materialny (baza materialna produkcji), wiedzę, społeczne instytucje oraz samą pracę. Trzy pierwsze czynniki (baza materialna, wiedza i instytucje) posiadają charakter zasobów i stanowią sumę wartości zgromadzonej w minionych okresach. Praca natomiast ma charakter bieżącego strumienia. Suma wartości gospodarczych, której nośnikami są rzeczy, nosi nazwę kapitału pieniężno-rzeczowego. Natomiast suma wartości, której nośnikiem jest człowiek, nosi nazwę kapitału ludzkiego. Warunkiem tworzenia i pomnażania kapitału, bez względu na jego formę, są oczywiście oszczędności.

Spółeczny proces wytwarzania dóbr i usług zaspokajających ludzkie potrzeby nosi nazwę produkcji⁷. Termin „produkcja” eksponuje społeczne współzależności, powstające w procesie wytwarzania, i sugeruje tym samym, że wytwarzanie w pojedynkę jest niemożliwe. Natomiast formą indywidualnego uczestnictwa w procesie produkcji jest praca.

Ekonomiczne pojmowanie pracy różni się więc od pojęcia fizycznego. Praca w sensie fizycznym jest wypadkową działania siły i przebytej drogi. Nie liczy się w tym wypadku, kto i dlaczego wydatkował energię, jak i kto i dlaczego nadał drodze taki, a nie inny kierunek. Liczy się samo zjawisko, nawet jeżeli było ono przypadkowe i społecznie bezużyteczne. Istotą ekonomicznego pojmowania pracy jest natomiast jej społeczna celowość. Nawet, jeśli nie zawsze wiąże się ona ze skutecznością i racjonalnością.

Produkt jest to wytwór pracy zaspokajający bezpośrednio lub pośrednio społeczne potrzeby.

Definicja produktu, a więc również ogólnych funkcji gospodarki, nie objaśnia jednak jej funkcji operacyjnych, czyli całej skomplikowanej struktury celów jednostkowych.

⁷ Terminem „produkcja” można określić nie tylko proces, ale również zestaw wytworzonych dóbr.

Najogólniejszym celem (funkcją) działalności gospodarczej jest zaspokajanie społecznych potrzeb przez wytwarzanie i dostarczanie na rynek odpowiednich dóbr (produktów)⁸.

W konkretnych warunkach organizacyjnych (przedsiębiorstwo wielkotowarowe czy rodzinne), na różnych szczeblach działalności gospodarczej (przedsiębiorstwo, gałąź gospodarki, cała gospodarka) oraz w różnych warunkach ustrojowych (przedsiębiorstwo prywatne, spółdzielcze, państwowe) praktycznie realizowane cele działalności różnią się jednak zwykle od tego najogólniejszego, społecznego celu gospodarowania. Jest to wyraz sprzeczności między interesami poszczególnych grup społecznych oraz między interesem społecznym a interesami indywidualnymi.

Najogólniej, celem działalności gospodarczej jest osiągnięcie dochodu („zarabianie pieniędzy”), chociaż konkretyzacja tego celu może być bardzo różna. Różnice dotyczą przede wszystkim poziomu i skali działalności gospodarczej.

W każdym razie, jeśli przyjąć, że gospodarka spełnia zarówno cele ogólnogospodarcze, jak i indywidualne, to powinna istnieć możliwość koordynacji obu typów celów, a to wymaga świadomego wyboru ich struktury i hierarchii w skali gospodarki narodowej, forsowania jednych celów i ograniczania innych. Całkowite wyeliminowanie sprzeczności, powstających na tle podziału wytworzonego produktu, jest w każdym razie niemożliwe.

Tworząc nowe wartości, gospodarka zaspokaja rozmaite potrzeby ludzi: konsumpcyjne i produkcyjne, bieżące i rozwojowe, duchowe i materialne. Przy czym, im więcej gospodarka wytwarza, czyli im większe są efekty działalności gospodarczej, tym większe są możliwości zaspokojenia potrzeb, chociaż wszystkich potrzeb zaspokoić nie można. Potrzeby ludzi są bowiem nieograniczone i rosną szybciej niż materialne możliwości ich zaspokojenia. Jest to już jednak problem nie tyle ekonomiczny, co psychologiczny.

Środki działalności gospodarczej noszą nazwę zasobów gospodarczych i z punktu widzenia formy zewnętrznej dzielą się na: zasoby ludzkie, zasoby materialne oraz zasoby naturalne.

Nieograniczoność społecznych potrzeb sprawia, że ich pełne zaspokojenie jest niemożliwe, a ściśle biorąc, w określonych warunkach możliwe jest

⁸ Pojęcie potrzeb dotyczy przede wszystkim sfery psychiki, wykracza więc poza przedmiot zainteresowań nauk ekonomicznych. Jest ono zresztą intuicyjnie zrozumiałe.

zaspokojenie tylko części tych potrzeb. Ograniczone są bowiem warunki wytwarzania dóbr i usług: wartość wykonywanej pracy, zasoby kapitału ludzkiego, baza materialna produkcji, zasoby naturalne.

Zasoby ludzkie to środek aktywny, kreujący pracę. Zasoby materialne to, ogólnie biorąc, narzędzia i celowo tworzona baza materialna produkcji. Zasoby naturalne natomiast tworzą przyrodnicze tło działalności gospodarczej.

Środki produkcji tworzą materialne warunki procesu wytwarzania. Ich rola jest więc pasywna. Rola aktywna przypada natomiast człowiekowi, który uruchamia ten proces. Kluczowe znaczenie człowieka w procesie produkcyjnym polega po pierwsze na tym, że człowiek jest ostatecznym celem tej działalności, że proces ten jest uruchamiany w imię zaspokojenia ludzkich potrzeb; po drugie na tym, że człowiek jest animatorem tego procesu. Środki produkcji są więc koniecznym warunkiem produkcji, natomiast człowiek jest jej warunkiem wystarczającym.

Z punktu widzenia źródeł powstawania wartości, zasoby dzielą się na kapitał ludzki i kapitał pieniężno-rzeczowy. Natomiast w sensie prakseologicznym kapitał rzeczowy nazywany jest środkami produkcji lub rzeczowymi czynnikami produkcji.

Ograniczoność zasobów przy jednoczesnej nieskończoności potrzeb oznacza, iż praktycznie realizowanym celem gospodarki nie może być zaspokojenie społecznych potrzeb ani tym bardziej dążenie do maksymalnego zaspokojenia tych potrzeb. Cel ten jest bowiem, jak wszelka nieskończoność, nieosiągalny. Poza tym można go przypisać wszystkim, nie tylko gospodarczym formom działalności społecznej.

Człowiek pracując, nie tylko wykorzystuje środki produkcji, ale również je tworzy. Działalność praktyczna, w której powstają coraz to nowe problemy do rozwiązania oraz dążność do powiększania i różnicowania produkcji, podnosi sumę doświadczeń produkcyjnych i poziom wiedzy. W konsekwencji doskonałą się siły wytwórcze: producent jak i, w drugiej kolejności, rzeczowe czynniki produkcji.

Powiększanie zasobów gospodarczych i rozwój sił wytwórczych jest więc nieodłączną cechą historii gospodarczej. Można nawet powiedzieć, że jest ono najogólniejszym prawem rządzącym gospodarką. Ciągłość rozwoju sił wytwórczych odnosi się oczywiście nie do poszczególnych społeczności czy obszarów geograficznych, ale do społeczeństwa ludzkiego jako całości. Dynamika tego procesu, a więc tempo rozwoju sił wytwórczych, zależy od poziomu aktywności gospodarczej ludzi w określonym przedziale czasu.

Związek między celami działalności gospodarczej a środkami ich realizacji, czyli między rezultatami a ponoszonym wysiłkiem indywidualnym, jest szczególnie widoczny w gospodarce naturalnej, ale nie tylko⁹. Musi on być widoczny również w warunkach złożonych struktur organizacyjnych, tym bardziej że rozwój społeczny i gospodarczy prowadzi jednak do powstawania takich struktur.

Powiększanie zasobów gospodarczych nie może być oczywiście celem samym w sobie. Ale też ogólnego celu gospodarki nie można formułować jako dążenia do maksymalnego zaspokajania potrzeb. Dążenie do celu polegającego na maksymalnym zaspokajaniu potrzeb grozi jednostronnym ukierunkowaniem gospodarki na maksymalizację efektów produkcyjnych, bez względu na szeroko pojęte koszty ich osiągania. Dążność do maksymalnego zaspokojenia potrzeb często pozostaje więc sprzeczna z zasadami racjonalności. Ogólnogospodarcza funkcja celu powinna więc obejmować nie tylko bezpośrednie efekty podejmowanych działań, ale również koszty i możliwości ich osiągania. Innymi słowy, działalność gospodarcza nie może oznaczać ani maksymalizacji samych tylko efektów, ani minimalizacji jedynie nakładów, lecz powinna realizować równocześnie obie podfunkcje. Czyli powinna być efektywna.

Zasada efektywności, czyli zasada racjonalnego gospodarowania, jest główną składową każdej ekonomicznej funkcji celu. Upraszczając problem: strategicznym celem działalności gospodarczej jest efektywność.

Zasada efektywności mówi, że ilościowym kryterium racjonalnego działania nie może być ani sam efekt, ani sam nakład, ale ich relacja - efektywność. Jest to tym bardziej konieczne, że zasoby uruchomione w działalności gospodarczej mają charakter ograniczony. Ograniczoność zasobów gospodarczych (potencjału produkcyjnego) jest zjawiskiem uniwersalnym i oznacza konieczność ich oszczędnego użytkowania oraz odpowiednio szybkiego zwiększania.

Racjonalne użytkowanie materialnych zasobów produkcyjnych polega na odtwarzaniu już istniejących zasobów oraz stałej rozbudowie tych zasobów. Oznacza to, że dany zasób może być uruchomiony tylko wówczas, gdy działalność ta gwarantuje: realizację zamierzonych celów społecznych, osiągnięcie odpowiedniej nadwyżki produkcyjnej oraz odtworzenie zużytych w związku z tym środków materialnych.

⁹ Cechą charakterystyczną gospodarki naturalnej jest wytwarzanie wyłącznie na własne potrzeby i w konsekwencji na niewielką rodzinną skalę.

Racjonalne użytkowanie pracy żywej polega na optymalizacji dochodu (korzyści z działalności gospodarczej) oraz wydatkowaniu pracy na zasadzie wyboru indywidualnego. Chodzi o to, że dochody z pracy (płace) muszą być jednocześnie traktowane jako koszt działalności (zużywa się tyle pracy, ile „trzeba”) i jako wynik działalności (dochód powstaje po odjęciu od wartości produktu wszystkich niezbędnych wydatków). Ewentualna „maksymalizacja” dochodów prowadzi więc nieuchronnie do marnotrawstwa pracy oraz strat gospodarczych. Ustrojowo-politycznym warunkiem realizacji tej zasady jest wolność osobista jednostki.

Przedmiotem badań nauk ekonomicznych jest efektywność gospodarowania, czyli pewien układ między osiąganymi efektami produkcyjnymi a ponoszonymi nakładami, polegający na jednoczesnej maksymalizacji efektów i minimalizacji nakładów potrzebnych do ich realizacji.

Jeżeli celem działalności gospodarczej nie może być prosta maksymalizacja wyników, ponieważ jest to nierealne w warunkach ograniczoności zasobów, to tym bardziej celem tym nie może być samo oszczędzanie tych zasobów. Zasoby tworzone są wszakże z myślą o ich gospodarczym przeznaczeniu. Wynika z tego, że działalność gospodarcza musi polegać na kojarzeniu obu celów, to znaczy maksymalizacji efektów oraz minimalizacji (oszczędności) użytkowanych zasobów.

Rozwój potencjału wytwórczego jest równoznaczny nie tylko z pomnażaniem kapitału ludzkiego i pieniężno-rzeczowego, ale również z postępem w zakresie metod, czyli technik wytwarzania.

Technika wytwarzania (produkcji) to określone połączenie kapitału ludzkiego i rzeczowego albo w skrócie - pracy i kapitału.

Technika produkcji odzwierciedla związek między człowiekiem a rzeczami wykorzystywanymi w procesie wytwarzania. Problem gospodarczy polega na tym, że ten sam produkt może być wytwarzany za pomocą różnych technik, a producent powinien stosować w swojej działalności techniki optymalne, najkorzystniejsze w danych warunkach. Najlepsza w określonym miejscu i czasie metoda produkcji nie musi być (i najczęściej nie jest) metodą absolutnie najlepszą. Rodzaj wybranej techniki produkcji określa jakość i ilość produktów, jaką producent jest w stanie wytworzyć, i zależy od warunków działania.

Spoleczne oczekiwania, odnośnie tempa rozwoju sił wytwórczych, stoją zwykle w sprzeczności z rzeczywistymi możliwościami w tym zakresie. Często wydaje się, że pewne etapy rozwoju można przeskoczyć, pominąć, przyspieszając w ten sposób marsz ku nowoczesności. W praktyce ujawniają się zazwyczaj bariery rozwojowe tkwiące w samym człowieku, w jego psychofizycznych i intelektualnych możliwościach absorbowania nowości i wyznaczające maksymalne tempo rozwoju.

Dystans między techniką i technologią wykorzystywaną w praktyce a techniką najnowocześniejszą jest zazwyczaj wyraźny, zaś pokonywanie go wymaga czasu i nakładów. Przy współczesnym poziomie integracji gospodarki światowej i szybkości przepływu informacji, likwidacja dystansu technologicznego wymaga często, formalnie biorąc, jedynie zakupów odpowiednich urządzeń i licencji. Jest to jednak tylko złudzenie. Animatorem procesu produkcyjnego jest wszakże człowiek i on wyznacza maksymalne tempo przemian społeczno-gospodarczych. I od niego zależy efektywność tego procesu. Stąd właśnie proces rozwoju sił wytwórczych musi być rozłożony w czasie i nie może odbywać się skokowo.

1.3. Teleologiczne aspekty gospodarowania

Nauki ekonomiczne odstawiają przede wszystkim techniczną oraz efektywnościową stronę gospodarowania: co, jak, gdzie, ile? Jeżeli jednak problemy gromadzenia zasobów gospodarczych oraz efektywności gospodarowania są, jako specyficzne funkcje społeczne, częścią przedmiotu zainteresowań nauk ekonomicznych, to same zasoby, w sensie fizycznym, nie są częścią tego przedmiotu. Nauki ekonomiczne bowiem nie zajmują się badaniem bytu materialnego jako takiego, czy to pod postacią materii nieożywionej (środki produkcji), czy ożywionej (człowiek). Jest to przedmiotem badań nauk technicznych, przyrodniczych lub humanistycznych.

Przedmiotem badań nauk ekonomicznych jest pewna forma bytu niematerialnego: relacje i zależności społeczne powstające między ludźmi w procesie wytwarzania i podziału dóbr. Relacje te i zależności określane są mianem stosunków ekonomicznych.

Stosunki ekonomiczne to więzi społeczne powstające w trakcie działalności gospodarczej między pojedynczymi ludźmi, grupami społecznymi i klasami oraz jednostkami organizacyjnymi. Stosunki ekonomiczne powstają między ludźmi w procesie produkcji, a więc zwykle za pośrednictwem rzeczy. Stosunki ekonomiczne nie są więc jedynym typem stosunków społecznych.

Każde zdarzenie gospodarcze jest, ze swej istoty, określoną relacją społeczną. Produkcja jest wszakże zespołem czynności wykonywanych jedynie przez ludzi i dla ludzi. Każde zdarzenie lub czynność gospodarcza wykonywana pozornie w pojedynkę posiada określony wpływ nie tylko na samego wykonawcę i jego materialne otoczenie, ale - co najważniejsze - posiada wydzźwięk społeczny. Jej skutki odczuwają inni ludzie, mimo że relacje te i zależności nie przybierają postaci materialnej.

Stosunki ekonomiczne stanowią więc treść działalności gospodarczej, a ze względu na ich wagę w całokształcie stosunków społecznych nazywane są bazą ekonomiczną społeczeństwa.

Zależności między ludźmi występują w procesie produkcji nawet wówczas, kiedy człowiek wytwarza na pierwszy rzut oka w pojedynkę, poza społeczeństwem. Po pierwsze produkuje się nie tylko na własne potrzeby, po drugie w każdym procesie produkcji wykorzystuje się przedmioty (środki produkcji), które wytworzyli inni ludzie i w innym czasie. Proces produkcji zawsze więc posiada charakter społeczny, a na pojedynczy akt produkcyjny można patrzeć jako na zespół specyficznych więzi społecznych. Tak jak w procesie gospodarczym wyróżnić można dwie jego części składowe, produkcję oraz podział, tak stosunki ekonomiczne składają się ze stosunków produkcji oraz stosunków podziału.

Świadomość społeczna, na którą składają się tradycje kulturowe i światopoglądowe, wsparta odpowiednimi organizacjami, tworzy układ instytucjonalny gospodarki i jest (jak się często współcześnie uważa) istotnym czynnikiem efektywności¹⁰.

Techniczną bazę procesu gospodarczego stanowią środki produkcji oraz sam człowiek, natomiast bazę ekonomiczną stanowią stosunki ekonomiczne. Jednakże fizyczny ruch sił wytwórczych, układający się w odpowiedni proces wytwórczy, oraz idący z nim w parze ruch społeczny, czyli powstawanie określonych stosunków między ludźmi, możliwy jest tylko jako świadomy akt woli ludzi.

¹⁰ W ekonomii klasycznej, układ instytucjonalny gospodarki określano mianem nadbudowy społeczno-politycznej.

Proces gospodarczy dokonuje się więc raczej w naszych sercach i umysłach, a nie w pomieszczeniach biurowych i halach fabrycznych. Instytucje (układ instytucjonalny gospodarki) posiadają bowiem ścisły związek ze stosunkami ekonomicznymi i jeżeli te ostatnie stanowią treść procesu gospodarczego, to instytucje stanowią niejako ideę społeczną, swego rodzaju ośrodek dyspozycyjny w stosunku do samego procesu gospodarczego.

1.4. Klasyfikacja nauk ekonomicznych

Formalnie biorąc, klasyfikacja badanych elementów poprawna jest wówczas, kiedy po pierwsze, jednoznacznie określone zostało kryterium klasyfikacji, a po drugie, kiedy wybrane kryterium zastosowano konsekwentnie w stosunku do wszystkich elementów.

Niezależnie od przedmiotu badań, kryteriów klasyfikacyjnych wyodrębnić można nieskończenie wiele, chociaż tylko niektóre z nich mogą i powinny być praktycznie wykorzystane. Interesujące i potrzebne są wszakże tylko takie klasyfikacje, które w miarę dokładnie odzwierciedlają badany obiekt (rzeczywistość) i umożliwiają jego skuteczną analizę. Przy czym termin "najlepiej" jest odzwierciedleniem mniej lub bardziej wyraźnych preferencji badającego. Można nawet powiedzieć, że określona klasyfikacja jest zawsze w jakiejś mierze projekcją jego poglądów i zainteresowań.

Gdyby podzielić nauki ekonomiczne według kryterium podmiotu, to powstaje tak zwana klasyfikacja podmiotowa, zgodnie z którą wyodrębnić można (przykładowo) następujące dyscypliny: teorię ekonomii, finanse i rachunkowość, organizację i zarządzanie, analizę ekonomiczną, politykę gospodarczą i programowanie działań gospodarczych. Kryterium podmiotowe odpowiada więc na pytanie, kto jako funkcjonariusz gospodarki analizuje problemy i podejmuje istotne decyzje.

Gdyby przyjąć za kryterium klasyfikacji nauk ekonomicznych przedmiot tej klasyfikacji, czyli gospodarkę w jej przestrzennej i organizacyjnej złożoności (działy, gałęzie, branże, przedsiębiorstwa, sektory), to powstanie klasyfikacja przedmiotowa, zgodnie z którą wyodrębnić można: ekonomikę całej gospodarki narodowej nazywaną makroekonomią, ekonomiki poszczególnych działów, gałęzi i branż gospodarczych (sektora surowcowego, przemysłu, handlu, usług) oraz ekonomiki przedsiębiorstw w poszczególnych gałęziach (na przykład ekonomika gospodarstw rolnych, ekonomika przedsiębiorstwa przemysłowego czy usługowego).

Jeśli za kryterium klasyfikacji przyjąć metodę badań stosowaną na obszarze danej dyscypliny naukowej, to wówczas można przykładowo wyodrębnić następujące pary przeciwstawnych dyscyplin: ekonomię teoretyczną i ekonomię opisową, badania podstawowe i wdrożeniowe, ekonomię pozytywną i normatywną.

Wyodrębnienie takiej, czy innej, dyscypliny naukowej nie może być oczywiście traktowane jako zabieg formalny. W każdym przypadku fakt ten powinien stanowić odpowiedź na określone zapotrzebowanie teorii i gospodarczej praktyki. Pierwotnych i podstawowych problemów badawczych dostarcza wszakże rzeczywisty proces gospodarczy.

Nauki ekonomiczne badają pewne specyficzne obszary życia społecznego, stanowią więc integralną część nauk społecznych. Wiążą się z tym często trudności klasyfikacyjne; trudno jest wyodrębnić ekonomię spośród innych dyscyplin społecznych; powstają spory co do nazw, zakresu i granic poszczególnych dyscyplin. To jednak naturalne w ramach jednej „rodziny” (nauk społecznych). Specyfikę nauk ekonomicznych stanowi, jak się wydaje to, że zajmują się one stanem oraz możliwościami poprawy dobrobytu społecznego. Analizują drogi i metody jego podnoszenia. Interesują się więc wszystkim tym, co na ten dobrobyt się składa.

Ponieważ społeczny dobrobyt pozostaje przede wszystkim funkcją wartości wytworzonych dóbr, to głównym przedmiotem nauk ekonomicznych jest społeczny proces wytwarzania tych dóbr oraz możliwości i metody jego usprawniania.

Gospodarką, jako sferą działalności społecznej, interesują się rozmaite dziedziny nauki - gospodarka posiada wszakże różne aspekty: techniczny, prawny, socjologiczny, polityczny, przyrodniczy i oczywiście ekonomiczny. Ekonomia nie może więc mieć monopolu na zainteresowanie gospodarką i nie obejmuje wszystkich problemów, które tę gospodarkę tworzą. Istotę ekonomii stanowi ważna wprawdzie, ale ograniczona grupa problemów gospodarczych. Są to przede wszystkim problemy sprawności procesu pomnażania wartości oraz problemy ekspansji gospodarki.

Zadania sprawdzające

Zadanie 1

Prawda czy fałsz?

1. Przedmiotem badań nauk ekonomicznych jest pewien układ między osiąganymi efektami produkcyjnymi a ponoszonymi nakładami, polegający na jednoczesnej maksymalizacji efektów i minimalizacji nakładów potrzebnych do ich realizacji.
2. Gospodarka jest zespołem ciągle powtarzających się ludzkich działań, w wyniku których powstają wyłącznie dobra materialne przeznaczone do sprzedaży.

3. Strategicznym celem działalności gospodarczej jest osiągnięcie korzystnego poziomu relacji efektów do nakładów.
4. Wytwarzanie, podział i konsumpcja stanowią równorzędne fazy procesu gospodarczego.
5. Zasoby dzielimy, z punktu widzenia źródeł powstawania wartości, na kapitał ludzki i kapitał pieniężno-rzeczowy.
6. Kapitał pieniężno-rzeczowy to suma wartości gospodarczej, której nośnikami są rzeczy.
7. Termin „produkcja” określa nie tylko proces wytwarzania dóbr i usług zaspokajających ludzkie potrzeby, ale i także zestaw wytworzonych dóbr.
8. Techniczną bazę procesu gospodarczego stanowią środki produkcji oraz sam człowiek.
9. Oszczędności są warunkiem tworzenia i pomnażania kapitału w gospodarce.
10. Ekonomia jest nauką zajmującą pozycję monopolistyczną, wśród innych nauk, w kwestii rozważań o gospodarce.

Zadanie 2

Wskaż prawidłowe odpowiedzi:

1. Gospodarka w ujęciu przedmiotowym:
 - a. jest zespołem ludzkich działań i relacji między tymi działaniami,
 - b. jest zespołem działań społecznie efektywnych,
 - c. składa się z różnych elementów: rzeczy posiadających różne parametry techniczne oraz ludzi o rozmaitych cechach i odmiennych interesach,
 - d. to pewna forma relacji i zależności społecznych powstających między ludźmi.
2. Termin ekonomiczny, „rzadkość”:
 - a. odnosi się wyłącznie do dóbr publicznych,
 - b. dotyczy dóbr wolnych,
 - c. nie zaistniałby, gdyby wszystkie zasoby były nieograniczone,
 - d. dotyczy tylko krajów z ograniczonymi zasobami naturalnymi.
3. Strumieniem jest:
 - a. dochód na jedną osobę w rodzinie,
 - b. obligacje na rynku kapitałowym,
 - c. deficyt budżetowy powstający w określonym czasie,
 - d. personel zatrudniony w przedsiębiorstwie X.

4. Zasobem jest:

- a. sprawiedliwy podział dochodu narodowego,
- b. sprzedaż obligacji na rynku kapitałowym w ciągu danego roku,
- c. podnoszenie poziomu edukacji w zakresie nauk ekonomicznych,
- d. personel zatrudniony w przedsiębiorstwie X.

5. Produkt globalny na poziomie przedsiębiorstwa to:

- a. wartość sprzedaży wyrobów przedsiębiorstwa,
- b. wartość produktów w formie rozliczeń w naturze,
- c. suma: wartości sprzedaży wyrobów przedsiębiorstwa, wartości produkcji w toku, wartości realizowanych marż handlowych, wartości produktów przeznaczonych na powiększenie własnego majątku trwałego i wartości przyrostu zapasów wyrobów gotowych,
- d. suma: wartości sprzedaży wyrobów i produkcji niezakończony przedsiębiorstwa.

Zadanie 3

Dopasuj do podanych terminów odpowiednie definicje.

Terminy:

1. Gospodarka w ujęciu prakseologicznym ...
2. Kapitał ludzki ...
3. Praca ...
4. Stosunki ekonomiczne ...
5. Produkt ...
6. Środki działalności gospodarczej ...
7. Układ instytucjonalny gospodarki ...
8. Efektywność ...
9. Technika ...
10. Gospodarka naturalna ...

Definicje:

- a. ... to świadome i celowe uczestnictwo człowieka w procesie gospodarczym.
- b. ... to suma wartości, której nośnikiem jest człowiek.
- c. ... to zespół działań ludzkich społecznie efektywnych.
- d. ... to świadomość społeczna, na którą składają się tradycje kulturowe i światopoglądowe, wsparta odpowiednimi organizacjami.
- e. ... to relacja między efektem a nakładem będąca strategicznym celem działalności gospodarczej.

- f. ... opiera się na wytwarzaniu dóbr i usług wyłącznie na własne potrzeby.
- g. ... to więzi społeczne powstające w trakcie działalności gospodarczej między pojedynczymi ludźmi, grupami społecznymi i klasami oraz jednostkami organizacyjnymi.
- h. ... to ogół zasobów gospodarczych (tzn. zasoby ludzkie, materialne oraz zasoby naturalne).
- i. ... to wytwór pracy zaspokajający bezpośrednio lub pośrednio społeczne potrzeby.
- j. ... to funkcjonalne połączenie elementów kapitału ludzkiego i rzeczowego.

Zadanie 4

Produkcja globalna przedsiębiorstwa XYZ w roku „t” wzrosła o 3,2% względem produkcji globalnej z roku poprzedniego ($P_{g,t-1} = 936,73jp$). Według szacunków przedsiębiorstwa w roku „t”: wartość sprzedanych wyrobów stanowiła 60% wartości produktu globalnego; wartość produkcji w toku 30% zrealizowanej sprzedaży; 20% wartości sprzedaży przeznaczono na powiększenie własnego majątku trwałego. Ponadto wiadomo, że przedsiębiorstwo nie dokonywało zakupów towarów z przeznaczeniem do odsprzedaży.

Oblicz, jakie w roku „t” przedsiębiorstwo XYZ osiągnęło wartości:

- a) produktu globalnego,
- b) sprzedaży wyrobów,
- c) produkcji w toku,
- d) produkcji przeznaczonej na powiększenie własnego majątku trwałego,
- e) zrealizowanych marż handlowych na sprzedaży towarów zakupionych z przeznaczeniem do odsprzedaży,
- f) przyrostu zapasów wyrobów gotowych.

Odpowiedzi

Zadanie 1

1 - prawda, 2 - fałsz, 3 - prawda, 4 - prawda, 5 - prawda, 6 - prawda, 7 - prawda, 8 - prawda, 9 - prawda, 10 - fałsz.

Zadanie 2

1 - c, 2 - c, 3 - c, 4 - d, 5 - c.

Zadanie 3

1 - c, 2 - b, 3 - a, 4 - g, 5 - i, 6 - h, 7 - d, 8 - e, 9 - j, 10 - f.

Zadanie 4

- a) Pg_t - produkcja globalna w roku „t” (analizowanego przedsiębiorstwa) była wyższa o 3,2% względem produkcji globalnej Pg z roku „t-1” ($Pg_{t-1} = 936,73$ jp ..), stąd:

$$Pg_t = 936,73 \cdot 1,032 = 966,71 \text{ jp.}$$

- b) Q_{St} - wartość sprzedaży wyrobów przedsiębiorstwa w roku „t”:

$$Q_{St} = Pg_t \cdot 0,6 = 966,71 \cdot 0,6 = 580,03 \text{ jp.}$$

- c) Q_{Tt} - wartość produkcji w toku przedsiębiorstwa w roku „t”:

$$Q_{Tt} = Q_{St} \cdot 0,3 = 580,03 \cdot 0,3 = 174,01 \text{ jp.}$$

- d) Q_{Mt} - wartość produkcji przeznaczonej na powiększenie majątku trwałego przedsiębiorstwa w roku „t”:

$$Q_{Mt} = Q_{St} \cdot 0,2 = 580,03 \cdot 0,2 = 116,01 \text{ jp.}$$

- e) $M_{Ht} = 0$ - wartość zrealizowanych marż handlowych na sprzedaży towarów zakupionych z przeznaczeniem do odsprzedaży w roku „t”.

- f) ΔZ_t - przyrost zapasów wyrobów gotowych przedsiębiorstwa w roku „t”:

$$\begin{aligned}\Delta Z_t &= Pg - (Q_{St} + Q_{Tt} + Q_{Mt} + M_{Ht}), \\ \Delta Z_t &= 966,71 - (580,03 + 174,01 + 116,01 + 0), \\ \Delta Z_t &= 96,66 \text{ jp.}\end{aligned}$$